

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA KITOBXONLIK
MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH**

Bozorvayeva Anzirat Qobil qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti 2-bosqich talabasi

Muratxodjayeva Ziyoda Baxtiyarovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU dotsent

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning ahamiyati, jarayoni, usullari va samarali yondashuvlari yoritilgan. Kitobga mehr uyg'otish orqali bolalarning tafakkuri, dunyoqarashi va intellektual rivojlanishi yo'lida yuzaga chiqadigan imkoniyatlar, ota-ona va pedagoglarning o'rni keng yoritiladi. Maqolada shuningdek, ilmiy va o'quv-uslubiy manbalar tahlili asosida kitobxonlik madaniyati rivojiga oid tavsiyalar ham berilgan.*

Kalit so'zlar: *kitobxonlik, boshlang'ich sinf, madaniyat, o'quvchilar, tarbiya, pedagog, oilaviy muhit.*

XXI asrda kitob inson tafakkurining, madaniyati va shaxsiyati shakllanishining muhim omili sifatida e'tirof etiladi. Jamiyat taraqqiyotining har bir bosqichida axborot almashinuvi tezligi oshib borar ekan, inson salohiyatini to'g'ri yo'naltirish, unga ma'naviyat va madaniyat dasturlarini izchil singdirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, yosh avlod, xususan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish masalasi dolzarb bo'lib kelmoqda. Kitob bolalar dunyosiga go'zallik va ezgulik olib kiruvchi, bilim bulog'idan bahramand qilishda o'ziga xos vosita bo'lib xizmat qiladi. Boshlang'ich davrda o'quvchilarning kitobga bo'lgan qiziqishi va unga hurmat tuyg'usini uyg'otish, ularni kitob do'stiga aylantirish maktab va oila oldidagi eng ustuvor vazifa hisoblanadi. Shu sababli, maktabgacha va boshlang'ich maktab bosqichidayoq bolaga kitob haqida to'g'ri tushuncha berilsa, o'quvchi ongida yaxshi axloq, milliy g'urur, yurtga mehr kabi ijobiy xislatlar namoyon bo'ladi. O'quvchi kitobni o'qishdan zavq olsa, uni to'g'ri idrok etsa, asta-sekin bilim va dunyoqarashi kengayadi. Kitobga mehr uyg'otishda, eng avvalo, oila muhitining ahamiyati beqiyos. Bola mehribon ota-onasi bilan birga ertak, hikoya o'qishga hamda muhokama qilishga o'rganadi. Uyda kitobxonlik muhitining mavjudligi bolani kitob o'qishga intilishga undaydi. Ota-ona bolaga namunali bo'lishi, o'zi doimo kitob o'qib, uni farzandiga targ'ib qilishi lozim.

Pedagoglarning vazifasi ham boshlang'ich yoshdagi o'quvchini kitobga mehrlil, intiluvchan qilishdan iborat. Dars jarayonlarida kitobdan to'g'ri foydalanish, ilg'or uslub va metodlarni tatbiq etish, bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Ko'rgazmali vositalar, badiiy o'qish mashg'ulotlari, kitobxonlik kechalari, musiqa va teatr elementlarini darslarga tatbiq qilgan holda bolalarga qiziqarli faoliyat muhitini yaratish mumkin. Shu bilan birga, kutubxona soatlarining muntazam tashkil etilishi, o'quvchilarning o'zlari

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

mustaqil ravishda kitob tanlay olishiga imkon berilishi, ularni o'z mustaqil kitobxonlik tajribasini orttirishga yordam beradi. O'qituvchilar o'quvchilarda savol-javob, muhokama, bahs tashkil etish orqali ularning darsga va kitobga qiziqishini kuchaytirishi mumkin. Sinfda bolalar o'zaro kitob tavsiya qilib o'qilayotgan asar yuzasidan fikr almasha, ular o'rtasida do'stona hamjihatlik, tashabbuskorlik rivojlanadi. O'qituvchining mahorati — har bir o'quvchining individual qiziqishlarini aniqlash va unga mos yo'naltirish berishdan iborat. Kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda kitob tanlash madaniyatini ham rivojlantirish lozim. Zamonaviy hayot o'z-o'zidan bolani kitobdan uzoqlashtiradi, internet va turli ommaviy axborot vositalarining ta'siri kuchayadi. Bunday vaziyatda, printed kitobning ahamiyatini, badiiy asarlarning qadriyat sifatidagi rolini tushuntirish muhimdir. Dastlabki bosqichda yengil, sodda, qiziqarli va yaxshi suratlar bilan boyitilgan asarlar tanlasak, bola o'qishga tez ko'nikadi va kitobni sevib qoladi [1].

Bolalarda kitobga muhabbat uyg'otishda ijtimoiy muhit, sinfdoshlar, maktab kutubxonasi, oilaviy va jamoaviy tadbirlarning roli katta. Kitob dokoni, kutubxona yoki kitob yarmarkalariga tashrif buyurish uchun jamoaviy sayohatlar qilish, bolalarni kitob olamiga olib kirishga xizmat qiladi. O'quvchilarni yozuvchi va shoirlar bilan real uchrashuvlarga jalb etish, ularning qalamga, so'zga bo'lgan hurmatini orttiradi. Omma uchun tashkil etiladigan "Eng yaxshi kitobxon sinf", "Kitob do'stlarim", "Ilmli o'quvchi" kabi tanlovlar o'quvchilarni rag'batlantiradi. Bundan tashqari, kitobdan o'qib eshitish, ijodiy ishlar ham o'quvchi kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Bola o'qigan asari yuzasidan rasm chizsa, hikoya yozsa yoki eshitganini qisqa mazmunda aytib bersa, uning kitobdan olgan taassurotlari mustahkamlanadi. Tarbiyaviy soatda ham bolalar o'z o'qigan asarlari haqida gapirib bersalar, ular orasida ijodiy, intellektual musobaqalar o'tkazilsa, o'qishga bo'lgan qiziqish kuchayadi [2].

Boshlang'ich sinf o'quvchisida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish bu faqat kitob o'qishga o'rgatish emas, balki bolani mustaqil fikr va so'z sohibi etib tarbiyalash, uni shaxs sifatida yetishtirish deganidir. Kitob orqali bolaning ma'naviy olami, bilim saviyasi, dunyoqarashi, estetik didi, ezgulikka, mehnatga, yaxshi inson bo'lishga intilishi tarkib topadi. O'quvchi kitob bilan do'stlashsa, uning tafakkuri va tasavvuri boyiydi, dunyo haqida to'g'ri tasavvur hosil qiladi. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich sinfda kitobxonlik madaniyatining ildizlari qanchalik kuchli bo'lsa, keyingi ta'lim bosqichlarida ham bolaning muvaffaqiyati shuncha barqaror va samarali bo'ladi [3].

Kitobning bolalar hayotidagi o'rnini mustahkamlash uchun o'quv dasturlarini zamonaviy adabiyotlar bilan boyitish, turli janrdagi asarlardan namunalar kiritish, bolalarning mustaqil tanlovi uchun imkon berish lozim. Mavzuli kitob javonlari tashkil qilish, mavsumiy va mavzuli kitob haftaliklarini o'tkazish, o'quvchilarni yozuvchi, shoirlar tomonidan yaratilgan yangi asarlar bilan tanishtirib borish ham kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Mustaqil o'qish, ijodiy muhokama, o'qilgan asarlar asosida loyiha va referat ishlarini bajarish, bolalarning kitobdan bilim olish va uni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmasini shakllantiradi. Bola

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Kitob o'qishdan zavqlanib, uni hayotida kundalik ehtiyoj sifatida his qilsa, unda mutolaaga bo'lgan ehtiyoj doimiy bo'ladi. Kitob tanlashda o'qituvchi va ota-onaning maslahat va yo'llanmasi muhim ahamiyatga ega. Bola o'z yoshiga mos, axloqan toza, tushunarli va qiziqarli hikoya, ertak, doston, miniatyura, bolalar adabiyotlarini o'qishi zarur. Kutubxonada to'g'ri tashkil etilgan kitob javonlari, maxsus burchaklar, kitob ko'rgazmalari bolalarning tanlovini osonlashtiradi. Bola o'zaro tengdoshlaridan ko'ra oilada shakllantirilgan kitobxonlik muhitini tezroq qabul qiladi. Oila va maktab birgalikda harakat qilib, bolalar hayotini kitoblarsiz, badiiy adabiyotsiz tasavvur eta olmaydigan darajaga olib chiqishi mumkin. Shunday qilinsa, bolalar ongida, qalbida ilmga, ma'naviyatga, hurmat va mehrga to'la dunyo kengayadi [4].

Bugungi zamonaviy axborot texnologiyalari asrida har bir o'quvchining kitobga, bilimga bo'lgan munosabati kuchaytirilmasa, yosh avlod tafakkuri, tafsiri cheklanishi mumkin. Ona tili va adabiyot darslarida badiiy adabiyotlarni o'qishga ehtiyoj uyg'otuvchi topshiriqlar, badiiy o'qish mashg'ulotlari qilish lozim. Internet va raqamli manbalardan ham to'g'ri va samarali foydalanish kitob bilan ishlashni o'rgatishda yaxshi natijalarga olib keladi. Maktab kutubxonasi — boshlang'ich sinf o'quvchisining kitobdosh do'sti hisoblanadi. O'quvchilarni kutubxonaga jalb qilish, ularni yangi kitoblar va yangi mualliflar bilan tanishtirish, kutubxonachining bolalar bilan do'stona muloqotda bo'lishi, ularning kitobga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Kutubxonada ular orasida to'g'ri kitob tanlash, kitobga hurmat qilish, uni e'zozlash, topilgan bilimlarni jamlash, kerakli paytda qo'llay olish madaniyati shakllanadi [5].

Bolalarni kitob o'qishga undashning innovatsion usullari ham mavjud. Masalan, zamonaviy mobil ilovalar, audio va elektron kitoblar, virtual kutubxonalar — bularning barchasi yoshlar uchun zamonaviy kitob mutolaasining eshigini ochadi. Shunday innovatsion imkoniyatlardan ham unumli va to'g'ri foydalanish maqsadga muvofiqdir. Kitob o'qish orqali bola fikrlash, izlanish, ijod qilishga o'rganadi. U o'z ustida ishlashni, vaqtni to'g'ri taqsimlashni, axloqiy va odob-axloq me'yorlariga rioya qilishni o'zlashtiradi. Kitobning tarbiyaviy, ma'naviy va ilmiy ahamiyatini to'g'ri tushunadigan bola hayotda maqsadi, yo'nalishi va ustunliklariga ega bo'ladi. O'qituvchi va ota-ona o'z harakatlarida qat'iylik, bilimdonlik, samimiylilik va mehribonlik namunasini ko'rsatsa, bola bu xususiyatlarni o'zlashtirib oladi. Kitobni sevadigan, mutolaani qadrlaydigan avlod esa jamiyatimiz taraqqiyoti va kelajagining, madaniyatli, bilimli bo'lishining kafolatidir.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish ularning ijtimoiy-ma'naviy, intellektual va estetik rivojida muhim omil hisoblanadi. Kitobni sevish, uni qadrlash, mustaqil ilgari surilgan g'oyani ilg'ash ko'nikmasini rivojlantirish maqsadida oila, maktab va jamiyatning hamkorligi, o'qituvchi va ota-onaning birga harakati, yangi va zamonaviy uslublardan foydalanish samarali natijalarga olib keladi. Kitob o'qiydigan, bilimli, fikrlovchi bolalardan kelajakda yetuk shaxs, yetakchi ilm-ma'rifat egasi yetishib chiqishi tabiiydir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jo‘rayev U. “Kitob va yoshlar”, T.: O‘zbekiston, 2019.
2. Qoriyeva D. “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish”, T.: Fan va texnologiya, 2020.
3. Karimova D. “Kitobxonlik madaniyati asoslari”, Samarqand: Zarafshon, 2017.
4. Jalilova N. “Bolalarda kitobxonlikni rivojlantirish yo‘llari”, Toshkent: Fan, 2018.
5. Musaev A. “Pedagogika asoslari”, Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
6. Sodiqova M. “Boshlang‘ich maktabda tarbiya jarayonini tashkil etish”, Buxoro: Ilm ziyo, 2015.
7. Xaydarov M. “Kutubxona va kitobxon”, Namangan: Yangi asr avlodi, 2021.

